

*Љиљана Коларски**

Институт за политичке студије, Београд

ТРГОВИНА ЉУДИМА КАО ОБЛИК ОРГАНИЗОВАНОГ КРИМИНАЛА

Сажетак

У данашњем времену идентификован је велики број безбедносних проблема међу којима се све учесталије појављује и трговина људима. Иако инкорпорирана у домаћи и међународни правни оквир као кривично дело и даље постоје тешкоће у супротстављању истом. Услед погодности које је донела глобализација, отклањању граница и несметаном кретању робе, људи и капитала дошло је до процвата и унапређења различитих облика трговине људима. Она је постала веома уносна активност многих криминалних група како у држави тако и иностранству што отежава њено препознавање и сузбијање. Услед наведеног, рад има за циљ да представи кључне одреднице и карактеристике трговине људима као организованог криминала како би помогле у процесу благовременог и адекватног супротстављања.

Кључне речи: трговина људима, облици трговине људима, организовани криминал, кривично дело, превенција.

УВОД

Трговина људима представља сложен феномен који је дубоко укоренен у људску историју. Идентификује се и као друштвени, економски, правни, политички и безбедносни

1 * Имејл-адреса: ljiljana.kolarski11@gmail.com

проблем са мноштвом појавних облика и негативних ефеката. Етиологија експлицитно указује да су економски и социјални проблеми попут неразвијености државе, ниског животног стандарда грађана, високе стопа незапослености најчешћи услови који доводе до погодног окружења за трговину људима. Уобичајено је да у свом *modus operandi* првенствено обухвата кршење људских права праћено различитим кривичним делима која могу да се спроводе на територији једне или више држава. Из тог разлога, може бити локалног и међународног карактера.

Сходно брзој и лакој заради коју обезбеђује, и споријем откривању, трговина људима је постала уносна делатност многих криминалних група. Сексуална експлоатација, радна експлоатација, принудно бављење криминалом, нелегална усвајања беба, трговина органима једне су од многих појавних облика трговине људима од којих криминалне групе профитирају. Како би је успешно спровеле, криминалне групе су хијерархијски устројене, добро организоване са великом мрежом чланова који обављају посебна задужења. Захваљујући глобализацији, олакшано је кретање робе, људи, услуга и капитала што доводи до убрзаног процвата локалне, а посебно прекограничне трговине људима. Временом су се успоставиле добро познате руте чије је пресецање важан фактор у целокупном процесу супротстављања овој криминалној делатности. То додатно доприноси комплексности ове појаве што условљава активно, континуирано и заједничко деловање на међународном плану.

Рад има за циљ да пружи свеобухватни преглед феноменологије трговине људима услед великог безбедносног значаја који има за друштво. Зарад што бољег разумевања поступно ће се разрадити теоријско одређење, појавни облици, фазе спровођења и мере супротстављања. Прегледно представљање наведених одлика нужни су за освешћивање грађана и надлежних органа ради благовременог и адекватног супротстављања трговини људима.

ТЕОРИЈСКО ОДРЕЂЕЊЕ ТРГОВИНЕ ЉУДИМА

Прецизно и свеопште прихваћено теоријско одређење трговине људима представља изазов за многе актере који

су на различите начине укључени у изучавање и сузбијање ове друштвене појаве. Многобројне владине и невладине организације, државне и међународне институције и организације баве се проблемом трговине људима са различитих аспеката што јасно указује на важност теме и неопходност мултидисциплинарног приступа како би друштво на што свеобухватнији начин предузело низ превентивних и репресивних мера у циљу сузбијања овог облика организованог криминала (Вуковић и Радовић 2012а, 63).

У настојању да се пружи адекватно одређење неопходно је „ослањање на одређења ове појаве првобитно у међународним правним документима, а потом и у националном кривичном праву” (Мијалковић и Жарковић 2019а, 58). Из тог разлога, у раду ће се прво навести дефиниција појма трговине људима према Протоколу Уједињених нација за превенцију, сузбијање и кажњавање трговине људима, нарочито женама и децом, када је први пут свеобухватно дефинисан, а који допуњава Конвенцију Уједињених нација против транснационалног организованог криминала из 2000. године и према националном правном оквиру (Бошковић 2011а, 86).

Према том Протоколу, трговина људима подразумева „врбовање, превозење, пребацивање, скривање и примање лица, путем претње силом или употребом силе или других облика присиле, отмице, преваре, обмане, злоупотребе овлашћења или тешког положаја или давања или примања новца или користи да би се добио пристанак лица које има контролу над другим лицем, с циљем експлоатације. Експлоатација жртве обухвата, као минимум, експлоатацију проституције других лица или друге облике сексуалне експлоатације, принудни рад или службу, ропство или однос сличан ропству, сервитут или уклањање органа: пристанак жртве на намеравану експлоатацију без значаја је у случајевима у којима је коришћена било која мера изнета у подставу: (а); врбовање, превозење, пребацивање, скривање или примање детета за сврхе експлоатације сматра се трговином људима чак и ако не обухвата било које од средстава изнетих у подставу (а) овог одељка; дете је особа млађа од 18 година” (UNODC, A/RES/55/25, para. 3).

Поред бројних дефиниција трговине људима чини се да је наведена дефиниција успела у покушају да на најсвеобухватнији начин укаже на сложеност трговине људима и значај сузбијања исте на глобалном нивоу. Она експлицитно указује да се трговина људима с разлогом посматра као комплексна појава која угрожава личну, националну, регионалну и међународну безбедност, обезвређује људско достојанство, угрожава телесни и духовни интегритет човека и негативно утиче на друштвени, економски и политички живот једне државе. Додатно се истиче да трговина људима представља један од најтежих и вишеструких облика кршења широког спектра људских права (Бошковић 2011б, 85).

Трговина људима препозната ја као облик криминалне активности и означено као кривично дело у законодавству Републике Србије. Тако члан 26 Устава Републике Србије забрањује сваки облик трговине људима као и ропство, положај сличан ропству, принудни рад, сексуално или економско искоришћавање лица (Устав Републике Србије 2006, чл. 26).

Кривични законик Републике Србије такође дефинише кривична дела која се директно или индиректно односе на трговину људима, а то су: Трговина људима (чл. 388), Трговина малолетним лицима ради усвојења (чл. 389) и Заснивање ропског односа и превоз лица у ропском односу (чл. 390) (Достић, Танчић и Танчић 2019, 210). Према Кривичном законик у трговина људима дефинише се као „употреба силе или претње, довођење у заблуду или одржавање у заблуди, злоупотреба овлашћења, поверења, односно зависности или тешких прилика другог ради, задржавањем личних исправа или давањем или примањем новца или друге користи, врбује, превози, пребацује, предаје, продаје, купује, посредује у продаји, сакрива или држи друго лице, а у циљу експлоатације његовог рада, принудног рада, вршења кривичних дела, проституције или друге врсте сексуалне експлоатације, просјачења, употребе у порнографске сврхе, успостављање ропског или њему сличног односа, ради одузимања органа или дела тела или ради коришћења у оружаним сукобима” (КЗ 2005, чл. 388).

Наведене дефиниције потврђују тезу о нужној усклађености националног и међународног законодавства у

циљу сузбијања овог безбедносног проблема који неретко прелази границе једне државе што доприноси његовој интернационализацији. Такође, оне представљају правни приступ, као један од многих приступа изучавања трговине људима.

Вишедимензионалност трговине људима огледа се у испреплетаности разноврсних појавних облика што неизбежно намеће потребу за разликовањем од сличних појмова као што су кријумчарење, ропство и проституција (Вуковић и Радовић 2012б, 63). Стога, укратко ће се представити појмовна диференцијација као одговор на постојеће недоумице, а која је значајна за свеобухватно разумевање трговине људима, ефикасну казнену и криминалну политику и, последично, пружање помоћи жртвама.

Трговина људима је широк појам који означава криминалну делатност засновану на експлоатацији особе-жртве према којој је усмерен скуп различитих активности, попут претње силом или употребе силе, чиме се нарушавају основна људска права а могу бити извршена унутар и/или изван националних граница. Са друге стране, кријумчарење људи је посредничка делатност која подразумева помагање при незаконитом уласку у државу са добровољним пристанком (принцип добровољности) особа и као такво усмерено је против државе због чињенице да се крше имиграциони прописи (Вуковић и Радовић 2012в, 58). За разлику од жртве трговине људима, лице које илегално прелази границу је након њеног преласка слободно и није експлоатисано те се из тог разлога кријумчарење сматра ужим појмом, односно, фазом трговине људима која може да прерасте у исту уколико кријумчари продају прокријумчарене особе или над њима заснују ропски однос (Мијалковић и Жарковић 2019б, 83). Кријумчарење је стога засновано на „консензуалном односу” што представља важну одлику тог феномена али и кључну детерминанту приликом диференцијације са трговином људима (Shelley 2010а, 24).

Када је реч о проституцији и сексуалној експлоатацији као виду експлоатисања жртава трговине људима неопходно је истаћи разлике упркос начелној сличности. Проституција се карактерише као социјална девијација, заснована на

принципу добровољности, која може бити неорганизована тј. појединачна, са нижим степеном друштвене опасности чији извршилац остварује противправни профити задржава га за себе док је степен виктимизације нижи у односу на жртве трговине људима (Вуковић и Радовић 2012г, 66–67). Проституција је у многим земљама правно дозвољена и може се одвијати независно од било какве трговине људима, али и представљати само један од облика сексуалног вида експлоатације жртава (Бошковић 2011в, 86). Насупрот проституцији, трговина људима се перципира као много шира појава у оквиру које се проституција одвија као вид сексуалне експлоатације. Она готово свуда представља забрањену активност и инкриминисана је као кривично дело (Бошковић 2011г, 86). Трговину људима карактерише потлачени положај жртве и немогућност прекида активности коју је присиљена да обавља, без било какве накнаде, јер је њена активност *елемент* у целокупном ланцу трговине људима стога је увек добро организовано.

На крају овог поглавља преостаје кратак осврт на етиологију трговине људима. Наиме, етиологија је неизоставни део изучавања јер указује на слабости и проблеме у једној држави, региону или чак свету који уједно креирају услове за настанак трговине људима. Мијалковић и Жарковић (2019в, 93) наводе да су „масовна незапосленост, сиромаштво, слабо имовинско стање, ниска и нередовна примања, несташница основних животних намирница” као и низак животни стандард, борба за остварење егзистенцијалних потреба условили „развој организованог криминала, пораст миграција и њихов спој кроз организоване илегалне миграције које су се манифестовале као кријумчарење миграната а делом имале за последицу и трговину људима”. Одсуство хуманог развоја са аспекта људских права и неравнотеже између социјалних, економских, правних и политичких структура, сиромаштво, незапосленост, маргинализација појединих друштвених група, милитаризација региона само су неке од многих, наизглед непремостивих, препрека које трасирају пут настанку и развоју трговине људима (Бјелајац 2005а, 36).

Слични услови наводе се и у најновијем извештају Канцеларије Уједињених нација за дрогу и криминал (*United*

Nations Office on Drugs and Crime [UNODC]) у којем су поред сиромаштва, незапослености и ниских прихода, који доводе до вулнерабилности жртава, најновије студије показале економске детерминанте као водеће услове за трговину људима (UNODC 2020a). У извештају се прецизније наводе различити фактори изражени у процентима који доводе до погодних услова за трговину људима: економски разлози 51%, дисфункционалне породице 20%, партнер као трговац људима 13%, ментална неуравнотеженост потенцијалне жртве 10%, нелегалне миграције (статус имигранта) 10%, неадекватна родитељска бригаа 9%, неквалификованост и/или незнање страног језика у другој држави 6%, особе са инвалидитетом 3% (UNODC 2020b). То доприноси разумевању трговине људима као појаве која је руковођена законом тржишта, односно, по принципу понуде и потражње што значи да је трговина људима подстакнута потражњом за јефтином радном снагом, услугама, јефтиним сировинама, проституцијом при чему се остварује екстрапрофит (Atina n.d.).

Поменута одређења не исцрпљују бројност и свеобухватност укупних одређења и сличних активности већ су представљена са настојањем уважавања појмовне диференцијације и истицања сложене феноменологије трговине људима. У наредном поглављу ће се идентификовати облици трговине људима као значајан сегмент ове појаве.

ОБЛИЦИ ТРГОВИНЕ ЉУДИМА

С обзиром на сложеност трговине људима сходно њеним узроцима, начинима и облицима спровођења, актерима који су укључени, разумљиво је да постоји низ класификација које се базирају на различитим критеријумима. Мијалковић (2006, 113–114) сматра да се трговина људима може извршити на основу више критеријума: према виду експлоатације жртава; у односу на пол и узраст жртава; према територији извршења; према положају у којем се налази жртва. Следећа класификација облика трговине људима заснива се на различитом степену друштвене опасности те се, у најопштијем смислу, разликују криминална и обичајна трговина људима као и комбинације ова два вида (Бошковић 2011д, 86). То

даље значи да су обичајни (традиционални) облици трговине људима продукт веровања и обичаја народа док криминална трговина људима обухвата све остале облике на националном и међународном нивоу (Бошковић 2011ђ, 86). Стога, могуће је додатно указати на: обичајно-криминални облик најчешће заснован на обичају продаје ћерке или женидбе сина али са криминалним последицама те се своди на заснивање ропског односа: затим, појединачни облик који карактерише свесна и намерна „купопродаја” лица с циљем стицања противправног профита; и организовани облик који је делатност криминалне организације а одликује га континуитет, висок степен организованости, масовност носилаца угрожавања и жртава, мултиманифесност експлоатације жртава и висок степен друштвене опасности (Бошковић 2011е, 87).

Неретко се за класификацију као основни критеријуми узимају географски ниво реализације, биофизиолошке карактеристике жртве и облици експлоатације (Пајић 2017, 28). Према географском критеријуму, трговина људима може бити унутрашња и међународна (Sarkar 2016, 440). Унутрашња обухвата актере и одвијање активности на територији једне државе док међународна превазилази границе једне државе и спроводе је (транснационалне) организоване криминалне групе, што је чини додатно комплекснијим проблемом. Према биофизиолошки критеријуму жртве (пол и старост), трговина људима се испољава као трговина одраслим особама (женама и мушкарцима) и трговина децом (оба пола) (Clark 2003, 251). Напоследку, критеријум који се тиче облика експлоатације већ је имплицитно наведен. Поред трговине женама, као најраспрострањенијег облика, неопходно је имати у виду трговину мушкарцима и децом која се одвија у циљу истих и/или других облика експлоатације.

Организација посвећена искорењивању свих облика експлоатације и трговине људима АСТРА (*Astra Anti trafficking action*) на основу дугогодишњег искуства истиче да постоје следећи облици трговине људима: сексуална експлоатација и принудна проституција, принудни рад, принудно просјачење, принуда на вршење кривичних дела, трговина органима, принудни рад у кући и принудни бракови (ASTRA n.d.). Слична класификација наведена је

у најновијем извештају Европске комисије из 2020. године у којем се као облик трговине истиче још трговина децом, посебно продаја новорођених беба и давање на усвајање ради профита (European Commission 2020).

Представљене класификације само су једне од бројних које су широко заступљене у стручном дискурсу. Мноштво појавних облика уједно одређује врсте критеријума и бројност класификација. Следеће поглавље обрађује фазе процеса трговине људима у којем ће се представити повезаност са организованим криминалом.

ФАЗЕ ПРОЦЕСА ТРГОВИНЕ ЉУДИМА – MODUS OPERANDI

Један од важних аспеката трговине људима представља повезаност са организованим криминалом. Висок профит и мали ризик за откривање криминалне активности најчешћи су разлози зашто се криминалне организације опредељују за трговину људима (Obokata 2006a, 30). У тежњи да максимизирају и одрже дуготрајност профита, брза и велика свота новца зарађена од трговине људима улаже се у друге криминалне активности попут изнуђивања, рекетирања, прања новца, корумпирања високих званичника, куповине дроге, коцкања, зеленашења и фалсификовања докумената (Obokata 2006b, 31).

Како би се успешно реализовала трговина људима неопходне су добро планиране, организоване и оркестриране активности, одређеног број људи који заузимају различите позиције унутар организације и, сходно томе, извршавају различите задатке у целокупном *ланцу* трговине људима. Иако је могуће да појединци делују сами или у веома малим групама, и делују на локалном нивоу, још већи проблем представља трговина људима коју спроводе организоване (транснационалне) криминалне групе. У Резолуцији Канцеларије Уједињених нација за организовани криминал наводи се да се трговина људима врши од стране „организованих криминалних група које су хијерархијски устројене, састоје се од три или више особе, постоје одређен временски период и врше једно или више кривичних дела у

циљу стицања, директне или индиректне, финансијске или друге материјалне користи” (UNODC, RES/55/25, para. 2).

Међутим, постоји широк дијапазон криминалних група које учествују у трговини људима. Могуће је разликовати неколико типова криминалних група: неформалне мреже (мале групе од неколико појединаца, најчешће у кругу породице и етничке заједнице који обављају прекограничну трговину-продају једне или две особе); добро организоване криминалне групе (контролишу сваку фазу и у свом саставу имају чланове задужене за регрутовање, транспорт, експлоатацију, стога је приступ професионалан) и криминалне групе познате као „трговци на велико” који „робу” продају „локалним трговцима на мало” и контролишу локалну инфраструктуру (Мијалковић и Жарковић 2019г, 113).

Сходно различитим криминалним групама постоје и различити профили учесника у активностима и могу да укључују бивше проститутке, запослене у државним службама (правни сектор и сектор безбедности), професионалне криминалце, војнике запослене у међународним мировним снагама као и особе високог образовања, високог социјалног статуса без кривичног досијеа (Shelley 2010b,85). Свеобухватнија подела трговаца људима упућује на актере познате као: аранжери/финансијери који улажу средства у операције трговине људима и кријумчарење миграната; регрутере; превознике; корумпиране јавне службенике; обавештаче о могућностима неопаженог учествовања у саобраћају, при чему до информација долазе злоупотребом информатичке технологије; водиче; чуваре; помагаче и специјалисте који на разне начине подржавају активности криминалних група; утериваче дугова и пераче новца (Içduygu and Toktas 2002, 35–36 цитирано у: Мијалковић и Жарковић 2019д, 115).

Трговина људима је комплексан процес који обухвата више фаза. Најчешће фазе које се истичу су следеће: фаза регрутовања (порекла), фаза превоза (трансфера), фаза дестинације и фаза елиминације (експлоатације) жртве (Бјелајац 2005б, 138–150: Мијалковић и Жарковић 2019ђ, 112). Узимајући у обзир значај познавања фаза ради превенције и сузбијања, у даљем раду бити размотрен *modus operandi* сваке од њих.

У фази регрутовања, која је иницијална, трговци људима примењују различите начине ступања у контакт са жртвом. Они покушавају да насилним или ненасилним путем дођу до жртве ради њене експлоатације. Уобичајени су покушаји врбовања, претње, присиле, уцене, отмице, преваре под плаштом тражења партнера, лажних огласа за посао (неретко су у питању кастинзи за манекенке/манекене), прилика за студирање и путовање у иностранству, продаја од стране породице, регрутација од стране бивших робова (Spruce 2017). У случају када се не користи сила, трговци људима се ослањају на различите преварантске методе које имају за циљ да потенцијалну жртву доведу у заблуду пружањем лажних информација. Сходно активностима које спроводе, може се закључити да их одликује подмуклост, садизам, морална и емотивна резигнираност, развијена комуникативност и склоност ка манипулацији.

Табела 1: Компоненте трговине људима

Процес/радња <i>Шта се ради?</i>	Начин/средства <i>Како се ради?</i>	Циљ/сврха <i>Зашто се ради?</i>
врбовање	претња	сексуална експлоатација
превожење	присила	принудни рад
пребацивање	отмица	ропство слично ропству
скривање	превара	уклањање органа
примање	обмана	
	злоупотреба овлашћења	

Извор: Defining Human Trafficking and Its Nuances in a Cultural Context

Фаза превоза (трансфера/транзита) представља другу фазу у целокупном процесу трговине људима. Односи се на превоз жртава од места успешног врбовања до жељене локације у једној држави или од државе порекла до државе дестинације уколико се ради о међународној трговини људима. Услед појачане контроле, прекогранични прелаз отежава превоз лица што наводи трговце на *скривање жртава* кроз неадекватне и нехумане услове превоза. У циљу успешног превоза жртава неопходна је координација и

синхронизација сваког корака. Најпре је неопходно планирање које подразумева: одређивање руте, број и врсте превозних средстава, пунктове и успутна прихватилишта, *официре за везу* који извештавају о стању на путу и граничним прелазима, тачно одређене активности свих актера који су укључени у фазу превоза. Бихејвиорална метаморфоза пратећи је аспект ове фазе која има улогу прикривања ситуације ради успешне реализације криминалне активности. То значи да се сви учесници у *ланцу* трговине људима лажно представљају (лажне улоге) као водичи туристичких група, специјалисти за људске ресурсе, менаџери модних агенција, водитељи студијских програма како се не би одала природа активности.

Иако је превоз кључна активност ове фазе никако не треба занемарити чињеницу да је злостављање жртава могуће и да се врши током превоза. Злостављање жртава пратећи је *modus operandi* у готово свим фазама.

Када је у питању међународна трговина људима од велике важности је познавање праваца, тзв. рута кретања. Према Глобалном извештају о трговини људима Канцеларије Уједињених нација за дрогу и криминал регистровано је 534 руте трговине људима у 120 држава док је број држава порекла жртава 140 (UNODC 2020c). У Извештају се додатно наводи да су руте везане за одређене регионе те жртве најчешће долазе из географски блиских подручја и да су држављани оних држава у којима су регрутоване (UNODC 2020d). Идентификовано је неколико транспортних рута које се најчешће користе за превоз жртава у међународној трговини људима: балтичка рута (из Русије и балтичких држава ка Скандинавији); северна рута (из источне Европе преко Пољске, Мађарске, Чешке до Немачке и Скандинавије, користи се и за оне који стижу са Далеког истока); централна рута (из централноевропских држава до Аустрије и Италије); централна балканска рута (из кавкаских држава Азије и југоисточне Европе ка Европској унији); јужна балканска рута (из кавкаских држава, Азије и југоисточне Европе преко Молдавије, Румуније, Србије, Црне Горе, Бугарске, Македоније, Албаније до Европске уније); јужна рута (из западне Африке преко Алжира и Марока преко Гибралтара до Шпаније и Португалије); западна рута (из Средње и Јужне

Америке у Европску унију) (Мијалковић и Жарковић 2019е, 126–127).

Последња фаза у целокупном ланцу трговине људима, позната је као фаза дестинације или експлоатације. Управо у овој фази се манифестују различити облици трговине људима, стога је судбина сваке жртве другачија. Када жртва стигне на дестинацију долази до њене експлоатације у виду препродаје, радне експлоатације, сексуалне експлоатације, илегалног усвајања деце, принудног склапања брака, трговине органима, принудног вршења криминалних радњи, принудног учешћа у оружаним сукобима и многим другим облицима.

Престанак експлоатације може бити праћен различитим околностима. Најчешће се ради о ситуацији када је „роба истрошена”, односно, када жртве више нису у могућности да обављају неопходне задатке услед психофизичких промена (старости, повреде и др.). Примера ради, за радну експлоатацију углавном је потражња за млађим мушкарцима, док је за сексуалну експлоатацију потрага за младим девојкама. Чим жртва није у могућности да обавља активности које се од ње очекују настаје потражња за новим жртвама. Експлоатација може бити прекинута услед бекства, откупа, пуштања на слободу, ослобађањем од стране службе безбедности, природном смрћу, самоубиством или убиством (Мијалковић и Жарковић 2019ж, 156–157).

Како би се спречио настанак свих поменутих фаза или ублажиле њихове манифестације неопходно је знање и низ превентивних мера. Из тог разлога, следеће поглавље указује на активности које имају за циљ за превенирају настанак ове криминалне активности.

СУПРОТСТАВЉАЊЕ ТРГОВИНИ ЉУДИМА

Трговина људима представља комплексну друштвену појаву која својим дугогодишњим постојањем проузрокује широк спектар негативних ефеката у различитим областима како у држави тако и широм света. Имајући у виду вишедимензионалност испољавања ове криминалне активности постаје јасно да је неопходан мултидисциплинаран

приступ ради супротстављања истом. Оно подразумева активно и континуирано ангажовање различитих учесника на одговарајући начин. Полазишна основа је идентификовање трговине људима као малициозне друштвене појаве, безбедносне претње, криминалне активности, и као такве, инкриминисане у правни оквир. Одговарајућа законска подлога која је у складу са међународним документима нужна је ради појединачних и усклађених, заједничких активности. Такве активности припадају корпусу нормативних превентивних мера.

Након законског инкорпорирања следе превентивне мере усмерене на друге области, са улогом детектовања свих могућих узрока у иницијалној фази. Овде је реч о проучавању и спречавању социјалних и економских узрока. Низак животни стандард доводи до двоструког проблема. Прво, вулнерабилности потенцијалних жртава које ће у потрази за послом врло лако постати *мета* трговцима људима. Друго, особе које ће се из истог разлога определити за вршење криминалне активности. Стога, економско оснаживање, олакшан приступ основним животним ресурсима, приступ образовању само су неке од мера које помажу у спречавању развика ове појаве. Пратећа фаза је фаза едукације као једна од најзначајнијих и уједно најсвеобухватнијих активности усмерених како према грађанима тако и према лицима која професионално учествују у супротстављању трговини људима. Важно је не само обезбедити, већ и прилагодити едукацију сходно улози коју лица имају. Заграђане су неопходне брошуре, плакати, трибине, рекламе, SOS телефони, удружења која имају улогу да едукују грађане. Са друге стране, лица која су запослена у државним институцијама морају проћи кроз стручну обуку како би били оспособљени за одговарајуће реаговање што укључују полицајце, царинике, здравствене раднике, социјалне раднике, просветне раднике, раднике у правосуђу, службенике у конзуларним и дипломатским представништвима, војни аташеи, запослене у невладиним организацијама, новинаре, стручно особље које се брине о жртвама попут психолога, психијатра (Бјелајац 2005в, 212). Од велике важности је скренути пажњу на помоћ жртвама трговине људима која се често заборавља и запоставља. Њен

значај огледа се у поновној реинтеграцији жртве у друштво и враћању свакодневним животним активностима кроз психолошку и економско-социјалну подршку.

Детаљнија класификација превентивних мера подразумева следеће: научноистраживачки рад у превенцији трговине људима, лобирање код надлежних институција, иницијативе грађана, одређених организација и стручних тела, притисци на надлежне државне институције, мере нормативног карактера, мере економске и социјалне политике, мере имиграционе политике, мере превенције информативно-едукативног карактера и мере превенције криминалистичко-обавештајног карактера (Мијалковић и Жарковић 2019з, viii).

Наведене превентивне мере означавају само један од механизма у свеукупном супротстављању трговине људима. Сасвим је сигурно да се не сме занемарити значај репресивних мера које се, ипак, користе као крајња инстанца.

ЗАКЉУЧАК

Појава трговине људима представља широко распрострањен, комплексан, вишедимензионалан проблем. Многи социјални, економски, политички проблеми у једној држави, региону или свету готово да подупиру настанак и убрзан развој ове појаве. Економски неразвијене државе у којима је, висока стопа незапослености, низак животни стандард, занемарена владавина права и поштовање људских права највећа су тржишта трговине људима. Оне представљају тзв. земље порекла док су земље Запада најчешћи потражиоци услуга које обезбеђују жртве.

Активности које спадају у спектар трговине људима попут отмице, присиле, принуде, коришћења силе а потом различитих облика експлоатације указују да се најпре ради о изричитом кршењу људских права а потом и кршењу правног оквира. Ради стицања екстра профита у дугом периоду криминалне групе се опредељују за трговину људима, стога се ван сумње ради о криминалној активности.

Оглушивање о етичке, правне и безбедносне норме допринеле су класификовању трговине људима као великом проблему у свету. То потврђује и чињеница да је трговину

људима карактерише тенденција ка све чешћем преласку граница који носи шансе за већим профитом. Из тог разлога, многи актери на међународној сцени укључили су се у процес супротстављања кроз апела на заједничке напоре и сарадњу. Почетни кораци утемељени су у превенцији заснованој на константној, доброј информисаности, едукацији и обукама како би се спречили и ублажили негативне последице трговине људима.

РЕФЕРЕНЦЕ

- Astra, Anti trafficking action. n.d. *Šta je trgovina ljudima?* Poslednji pristup 09. maj 2021. <https://www.astra.rs/sta-je-trgovina-ljudima/> .
- Atina, Udruženje građana za borbu protiv trgovine ljudima i svih oblika rodno zasnovanih nasilja. n.d. *Zašto postoji trgovina ljudima?*. Poslednji pristup 08. maj 2021. <http://atina.org.rs/sr/za%C5%A1to-postoji-trgovina-ljudima> .
- Clark, Michele Anne. 2003. "Trafficking in persons: An issue of human security." *Journal of Human Development* 4 (2): 247–263. doi: <https://doi.org/10.1080/1464988032000087578>.
- European Commission, *Report from the Commission to the European Parliament and the Council, Third report on the progress made in the fight against trafficking in human beings (2020) as required under Article 20 of Directive 2011/36/EU on preventing and combating trafficking in human beings and protecting its victims*. COM (2020) 661 final. Last access May 9 2021 https://ec.europa.eu/anti-trafficking/sites/default/files/third_progress_report.pdf
- Obokata, Tom. 2006. *Trafficking of a Human Beings from Human Rights Perspective: Towards a Holistic Approach*. Leiden: Martinus Nijhoff Publisher.
- Sarkar, Siddhartha. 2016. "Trafficking of Women and Girls for Sex Trade from Nepal to India". *Challenge* 59 (5): 434–458. doi: <https://doi.org/10.1080/05775132.2016.1226090>.
- Shelley, Louise. 2010. *Human Trafficking, a Global Perspective*.

- New York: Cambridge University Press.
- Smith, J. Cindy and Kristiina Kangaspunta. 2012. *Defining Human Trafficking and Its Nuances in a Cultural Context*. In: J. Winterdyk, B. Perrin & P. Reichel (Eds.) *Human Trafficking*. Boca Raton: CRC Press, Taylor & Francis Group.
- Spruce, Hannah. 2017. "Methods of Human Trafficking and Recruitment." *Hub*. Last access May 16th 2021. <https://www.highspeedtraining.co.uk/hub/methods-of-human-trafficking/>.
- United Nations Office On Drugs And Crime [UNODC], A/RES/55/25 (2000), Resolution 55/25 (2000) United Nations Convention Against Transnational Organized Crime And The Protocols Thereto. Adopted by the General Assembly on 15 November 2000. Last access: 27April2021.<https://www.unodc.org/documents/treaties/UNTOC/Publications/TOC%20Convention/TOCebook-e.pdf>.
- United Nations Office On Drugs And Crime [UNODC], *Global Report On Trafficking in Persons 2020*. (2020). Vienna. Last access: May 8, 2021. https://www.unodc.org/documents/data-and-analysis/tip/2021/GLOTiP_2020_15jan_web.pdf.
- United Nations Office On Drugs And Crime [UNODC], RES/55/25, *United Nations Convention Against Transnational Organized Crime and The Protocols Thereto*, Adopted by the General Assembly on 15th November 2000.
- Бјелајац, Жељко. 2005. *Трговина људима, узорци и последице*. Београд: др Жељко Бјелајац.
- Бошковић, Горан. 2011. *Организовани криминал*. Београд: Криминалистичко-полицијска академија.
- Вуковић, Славиша, и Ненад Радовић. 2012. *Превенција организованог криминала*. Београд: Досије студио.
- Кривични законик Републике Србије [КЗ], „Службени гласник Републике Србије,” бр. 85/2005, 88/2005, 107/2005, 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013, 108/2014, 94/2016, 35/2019.
- Мијалковић, Саша, и Милан Жарковић. 2019. *Илегалне миграције и трговина људима*. Београд:

Криминалистичко-полицијски универзитет.

Мијалковић, Саша. 2006. „Трговина људима као облик организованог криминала – основна феноменолошка обележја.” *Наука, безбедност, полиција* 11 (1): стр. 113–114.

Пајић, Наташа. 2017. „Трговина људима као претња људској безбедности.” Мастер рад. Универзитет у Београду: Факултет безбедности.

Синиша, Достић, Танчић, Драган, и Петар Танчић. 2019. *Организовани криминал, теоријски и методолошки притуп*. Лепосавић: Институт за српску културу.

Устав Републике Србије, „Службени гласник Републике Србије”, бр. 98/06.

Ljiljana Kolarski

Institute for Political Studies, Belgrade

**TRAFFICKING IN HUMAN BEINGS AS A FORM OF
ORGANIZED CRIME**

Resume

Human trafficking has been identified as one of the most frequent security problems nowadays. Although incorporated into the domestic and international legal framework as a criminal offense, there are still difficulties in counteracting it. Due to the benefits brought by globalization, the removal of borders and the unhindered movement of goods, people and capital, various forms of human trafficking have flourished and improved. It has become a very lucrative activity for many criminal groups both in the country and abroad, which makes it difficult to recognize and suppress. In view of the above, the paper aims to present the key determinants and characteristics of trafficking in human beings as an organized crime in order to assist in the process of timely and adequate confrontation.

Keywords: trafficking in human beings, forms of trafficking in human beings, organized crime, criminal offenses, prevention.

* Овај рад је примљен 10. новембар 2021. године, а прихваћен на састанку Редакције 15. децембар 2021.године.